

УДК 930.1

Ясінський Михайло**ЛОГІКА ІСТОРИЧНОГО ОБРАЗУ**

У статті представлені особливості конструювання історичних образів, виявлені логічні закономірності їхньої побудови, доведено, що такі образи є результатом систематизованого логічного мислення. Дослідження логіки історичних образів дозволяє наблизитися до розуміння історичного процесу в цілому.

Ключові слова: історичний образ, логічний образ, образотворення, образознавство.

Ясинский М.**ЛОГИКА ИСТОРИЧЕСКОГО ОБРАЗА**

В статье представлены особенности конструирования исторических образов, выявлены логические закономерности ихнего построения, доведено, что такие образы есть результатом систематизированного логического мышления. Исследование логики исторических образов позволяет приблизиться к пониманию исторического процесса в целом.

Ключевые слова: исторический образ, логический образ, созидание образа, образование.

Yasinskiy M.**LOGIC OF HISTORICAL APPEARANCE**

The features of constructing of historical appearances are presented in the article, found out logical conformities to law of their construction, it is well-proven that such offenses are the result of the systematized logical thought. Research of logic of historical appearances allows to get around understanding of historical process on the whole.

Keywords: historical appearance, logical appearance, creation of appearances, knowledge of appearances.

Об'єктом дослідження є механізм створення образів в будь-яких окремих культурно-історичних локусах з амбівалентним часопростором.

Предметом дослідження є логіка конструювання історичних образів.

Мета статті – виявлення логічних закономірностей побудови історичних образів, представлення образно-історичного мислення як цілком логічного й обґрунтованого, багатопланового та системного.

Дослідження історичних образів в останнє десятиліття були проведені Я. Верменич, Л. Зашкільняком, М. Ясінським, дослідження теорії образотворення – Є. Єршовою (Росія), А. Шулдишовою, дослідження теорії логіки та проблем пізнання – Ж. Абдильдіном (Казахстан), дослідження психології образу – В. Луньковою, І. Поповою, дослідження історії та образів логіки – А. Пушкарським (Росія) тощо. Проблема відсутності цілісної теорії логічної побудови історичних образів є досить відчутною.

Визначення окремої наукової дисципліни, як формальної логіки, засвідчує про факти існування відмінних одна від одної різноманітних форм мислення. Якщо логічну форму міркування можна представити за допомогою спеціальної мови логіки, а образну форму світосприйняття – за допомогою такої ж спеціальної мови образів, то виникає цілком зрозуміле й природне запитання: чи не є дискретне (неподільне) мислення окремої людини також, водночас, і образно-логічним мисленням, притаманим будь-якій людині та людству в цілому.

На користь концепції загального образно-логічного мислення можна навести такі аргументи:

– будь-яка висловлена думка є зафіксованим у певній соціально доступній формі образом результатів мислення;

– будь-який образ, як результат мисленнєвого процесу, є системою, що складається з елементарних образів, поєднаних між собою логічними зв'язками;

– будь-яка думка є логічно скомпонованою системою елементарних образів, необхідних для соціальної комунікації.

Нами окреслені в науковій статті окремі проблеми розвитку логіки історичного образу, котрі, з огляду на єдність засадничих положень їхньої аргументації, являють собою певну системну цілісність.

1. Логічні побудови та композиції як складові історичного образу. Логічні побудови, такі як поділ, приєднання, суміщення, відокремлення, узагальнення тощо, є характерними логічними операціями, необхідними для формування образу. Логічні операції в образознавстві – це інтелектуальні дії над образами. Внаслідок операцій над образами виникають нові якісні утворення – формалізовані комбінаторні образи (логічні композиції образів), що не були викликані безпосередніми інструментами образотворення: відчуттям, уявою та сприйняттям.

Формалізація образу – одна з найбільш характерних логічних операцій образотворення. Процес формалізації полягає у знаходженні для наявного вже образу нового образу-замінника, еквівалентного первинному образу, але такого, що містить риси інших наявних образів. Формалізація історичного образу відбувається шляхом створення відповідного йому образу-символу.

2. Логічна підпорядкованість елементів історичного образу. Елементи історичного образу (образи історичного часу, історичного простору, історичного дійства тощо) поєднані між собою логічними зв'язками. Поєднання елементів образу є закономірним процесом образного мислення: будь-який образ є системою взаємопов'язаних елементів; будь-який образ як система є цілісний і без такої цілісності не може бути реалізований як неподільне уявлення сутності; зрештою, процес мислення є знаходженням взаємозв'язків між елементами реальної, можливої та імовірної взаємодії.

Поєднання елементів новостворюваного образу відбувається у вигляді їх логічного підпорядкування ідеї цього образу. Ідея історичного образу базується на здійсненні обґрунтованого, з точки зору наявної культури, мисленнєвого акту. Таким чином, історичний образ містить у собі логіку представленої ним культури і їй беззастережно підпорядкований.

3. Логічні засновки історичного образу. Для створення виразів логіки, як і при створенні образів культури, прийнято використовувати алфавіт (логічну абетку), що є послідовністю символічних образів-висловлювань. Проте образ не є цілком логічним, а отже послідовним, не суперечним і аргументованим з точки зору формальної логіки. Динаміка змісту образу визначається рівнем зовнішнього тиску культури на співучасників мисленнєвого процесу.

Історичний образ, як продукт мислення, містить логічні міркування. «Якщо міркування побудоване правильно (відповідно до правил та законів логіки) і при цьому воно спирається на істинні засновки, то висновок такого міркування завжди буде безумовно істинним» [1, с. 19]. Від засновків історичного образу залежить як істинність образу в процесі міркування, так і ступінь логічного обґрунтування історичного процесу в цілому.

Історичний образ є логічний настільки, настільки істинними є засновки зафіксованого в ньому логічного міркування, необхідні для створення цього образу. В дослідженні історичного образу і, зокрема, описового образу, котрий не містить висновку-оцінювання, логічний засновок є домінуючим і таким, що визначає всі наступні імовірні компоненти досліджуваної нами історичної культури.

4. Образ як логічний висновок. Образ є поєднанням форми мислення та змісту мисленнєвого акту в окремій культурологічній системі. Образ – результат процесу мислення, що містить:

- 1) пояснення (описову систему);
- 2) обґрунтування (оцінювальну систему);
- 3) символізацію (мисленнєву систему).

Будь-який образ потребує пояснення та обґрунтування, що можуть бути здійснені достовірно лише в тій культурологічній системі, до якої належить образ. У різних культурологічних системах один і той же образ може отримувати інше значення.

Логічний образ-висновок за своєю природою належить до такого завершеного за своєю формою процесу мислення, у якому обґрунтування превалює над іншими складовими логічно-мисленнєвого процесу. Образ, як логічний висновок, містить елементи оцінювання представлені в ньому культури.

Пояснення образу потребує створення та використання описової системи для його фіксації. Іншими словами, образ, як результат мислення, може бути зафіксований, збережений, переданий чи трансформований лише при його співвіднесенні з певною описовою системою. У межах окремої культурологічної системи створення систем фіксування, оцінювання та передачі образів є необхідною умовою образотворення.

5. Логічні пояснення образів. Окрема мисленнєва система, у якій образ отримує логічну форму, належить також до певної цілісної й самодостатньої культурологічної системи. Будь-яке

обґрунтування передбачає створення певної системи цінностей. Шкала цінностей системи постає як мірило обґрунтування. В основі обґрунтування окремих цінностей певної системи лежить систематизація ціннісних показників та орієнтирів даної системи.

Символізація образу – необхідна умова його пояснення: створення образів, що є заміниками інших образів (символізація образів), полягає в організації такої самодостатньої мисленнєвої системи, за допомогою якої будь-яке окреме мислення стає часткою загального, тобто – стає загальноприйнятим, загально використовуваним і загальнодоступним.

Образ є результатом мислення, за допомогою якого здійснюється сприйняття, запам'ятовування, систематизація і перетворення інформації в межах однієї логічної системи. Пояснення образу – це розкриття сутності речей, явищ, подій та причин їх виникнення, а також логічна операція виявлення необхідних суттєвих зв'язків між предметами. Символ, таким чином, постає як образ, що втратив індивідуальність, проте отримав популярність.

А. Конверський вважає, що «логіка досліджує спосіб здобуття нового знання, не пов'язуючи форму знання з його конкретним змістом» [2, с. 6]. Зв'язок між формою та узагальненим змістом образу створюють символічні системи, котрі є необхідними елементами образотворення й основою культури мислення. «Фундамент культури мислення становлять правила й закони мислення» [2, с. 8], котрі дозволяють уніфікувати мислення, замінивши конкретні мисленнєві акти їх образами-замінниками, тобто – образами-символами чи загальноприйнятими образами.

Символізація мислення – необхідна передумова створення простору культури, у якому зароджуються правила і закони мислення. Простір культури диктує логіку мислення.

6. Логічна мова історичного образу. Мова, як елемент культури, є продуктом, створеним людиною для відображення соціокультурної реальності. Мова образів містить елементи тієї культури, у якій цей образ був створений. У мові відображена історична реальність як розповідь про минуле культури. «Шлях до істини опосередкований через спосіб її вираження» [3, с. 13].

Кожен образ пов'язаний з тією історичною реальністю, у якій проходив процес його образотворення. Мова образу є цілком історичною, це – мова знаків. Проте знаки образу отримують пев-

ний сенс (стають усвідомленими як знаки) лише тоді, коли вони стають включеними в процес використання знаків (дискурс) та, в результаті комунікативної взаємодії співучасників дискурсу, утворюють метатекст культури.

Логічність мови історичних образів полягає у створенні цих образів за допомогою знакосполучень, які мають конкретний сенс, що може бути виявлений лише в процесі образотворення. Мова історичного образу є логічною в межах логічних систем конкретної історичної культури, зафіксованої в цьому образі.

Мова історичного образу є відображенням логіки соціокультурних спільнот, що залишили слід в історії.

7. Логічна схема історичного образу. У сучасній логіці «висувається загальна теза про те, що немає беззмістовної «чистої» форми й «неоформленого» (неструктурованого) змісту, що можлива оцінка міри формальності (змістовності) виразу» [3, с. 25]. Образ стає тією формою мислення, за допомогою якої можна передати зміст. Логічні схеми, як усталені форми побудови образів, мали місце в кожному з історичних періодів, і саме ці логічні схеми є складовими будь-якого досліджуваного нами історичного образу.

Роль логічних схем при створенні образів була досить вагомою: такі логічні (формальні) схеми визначали протягом тривалого часу передбачуваний зміст образів, служили мірою їх істинності, як належності до певної логічної системи. Відсутність логічних схем в окремих історичних образах ХХ століття засвідчує не так про беззмістовність образів, як про можливість відмови від їх класичної логіки та використання елементів і схем інших логік, таких зокрема як девіантна, модальна, епістемічна логіка тощо.

Логічні схеми побудови образів вели до традиціонування образного мислення. Історичні образи, що мали повторення (традицію), ставали основою історичної пам'яті, котра, своєю чергою, постала як логічний образ історичного буття.

8. Авторська логіка історичного образотворення. Образ є такою формою мислення, за допомогою якої можна передати загальний зміст цього мислення. Ще Ф. Бекон вважав, що логіка повинна давати нові знання, бути логікою відкриттів. Передісторія сучасної логіки пов'язана з діяльністю Т. Гобса, Р. Декарта, і особливо Г. Лейбніца [2, с. 116]. Роль авторів логічних теорій

в становленні логіки була новаторською. У світлі різноманітних новаторських ідей отримала свій новий розвиток і логіка історичного образотворення.

Авторська логіка, як антитеза традиційної логіки, призвела до розширення простору історичного образотворення через логічні інтерпретації минулого.

9) Логіка багатозначних історичних образів. Багатозначна логіка, що передбачає наявність більш ніж двох значень істинності та хибності, надала значно більше можливостей для створення та фіксації багатовимірних образів історії. «У культурі суперечливо співіснують цінності різної якості, є різноманітні пласти, визначення й оцінки людино творчого змісту яких вимагають ґрунтовних досліджень.

...Серед специфічних культурних пластів слід виділити й такі підрозділи, як вигнана культура, створювана вченими, художниками, митцями, що за різних обставин опинилися поза межами країни; тіньова (масова, елітарна, хом арт); молодіжна та ін.» [4, с. 319].

Багатозначна логіка в епоху співіснування культур є однією із форм логічного мислення та якнайбільше відповідає різноманітним потребам історичного образотворення.

1. Логіка історичних істин може бути тотожною логіці історичного образотворення при умові ретельного дослідження та інтенсивного розвитку наукової дисципліни «Історична образологія».

2. Розвиток логіки історичного образу дозволить наблизитися до розуміння історичного процесу в цілому.

3. Логіка конструювання історичних образів виявляє мисленеві закономірності побудови системних образів культури.

Література:

1. Хоменко І. В. Логіка – юристам : підручник. / І. В. Хоменко. – К. : Четверта хвиля, 1997. – 392 с.

2. Конверський А. Є. Логіка : підручник для студентів вищих навчальних закладів / А. Є. Конверський. – К. : Четверта хвиля, 1998. – 272 с.

3. Іммуратов А. Т. Вступ до філософської логіки : підручник для студентів та аспірантів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів / А. Т. Іммуратов. – К. : Абрис, 1997. – 350 с.

4. Андрущенко В. П. Сучасна соціальна філософія : курс лекцій / В. П. Андрущенко, М. І. Михальченко. – К. : Генеза, 1996. – 368 с.